

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (čtvrtého senátu)

23. listopadu 2023 *

„Řízení o předběžné otázce – Ochrana spotřebitele – Směrnice 93/13/EHS – Zneužívající ujednání ve spotřebitelských smlouvách – Spotřebitelský úvěr – Článek 3 odst. 1 – Významná nerovnováha – Neúrokové náklady na úvěr – Článek 7 odst. 1 – Určovací žaloba – Právní zájem na podání žaloby – Článek 6 odst. 1 – Určení zneužívající povahy ujednání – Důsledky“

Ve věci C-321/22,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce, kterou podal na základě článku 267 SFEU rozhodnutím Okresní soud pro obvod Varšava-Centrum ve Varšavě (Sąd Rejonowy dla Warszawy Śródmieścia w Warszawie, Polsko) ze dne 22. února 2022, došlým Soudnímu dvoru dne 5. května 2022, v řízení

ZL,

KU,

KM

proti

Provident Polska S. A.,

SOUDNÍ DVŮR (čtvrtý senát),

ve složení: C. Lycourgos, předseda senátu, O. Spineanu-Matei (zpravodajka), J.-C. Bonichot, S. Rodin a L. S. Rossi, soudci,

generální advokát: P. Pikamäe,

za soudní kancelář: M. Siekierzyńska, radová,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 30. března 2023,

s ohledem na vyjádření, která předložili:

– za Provident Polska S. A.: M. Modzelewska de Raad, adwokat, A. Salbert a B. Wodzicki, radcowie prawni,

* Jednací jazyk: polština.

- za polskou vládu: B. Majczyna, M. Kozak a S. Żyrek, jako zmocněnci,
- za Evropskou komisi: M. Brauhoff a N. Ruiz García, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 22. června 2023,
vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 3 odst. 1, čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288; oprava Úř. věst. 2016, L 303, s. 26, oprava Úř. věst. 2023, L 017, s. 100).
- 2 Tato žádost byla předložena v rámci tří sporů mezi ZL, KU a KM na straně jedné a společností Provident Polska S. A. na straně druhé, jejichž předmětem je platnost různých ujednání obsažených ve smlouvách o spotřebitelském úvěru, které ZL, KU a KM uzavřeli se společností Provident Polska nebo s jinou společností, jejíž právní nástupkyní se tato společnost stala.

Právní rámec

Unijní právo

- 3 Článek 3 odst. 1 směrnice 93/13 stanoví:
„Smluvní ujednání, které nebylo individuálně sjednáno, je považováno za zneužívající, jestliže v rozporu s požadavkem poctivosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.“
- 4 Článek 4 této směrnice stanoví:
„1. Aniž je dotčen článek 7, posuzuje se zneužívající povaha smluvního ujednání s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a s ohledem na všechny okolnosti v době uzavření smlouvy, které provázely její uzavření, a na všechna ostatní ujednání smlouvy nebo jiné smlouvy, ze kterých vychází.
2. Posouzení nepřiměřené povahy podmínek se netýká ani definice hlavního předmětu smlouvy, ani přiměřenosti ceny a odměny službám nebo zboží dodávaným jako protiplnění, pokud jsou tyto podmínky sepsány jasným a srozumitelným jazykem. [Posouzení zneužívající povahy smluvních ujednání se netýká vymezení hlavního předmětu smlouvy, ani přiměřenosti mezi cenou a odměnou na straně jedné a službami nebo zbožím poskytovaným jako protiplnění na straně druhé, pokud jsou tato ujednání sepsána jasným a srozumitelným jazykem.]“
- 5 Článek 6 odst. 1 dané směrnice uvádí:
„Členské státy stanoví, že zneužívající ujednání použitá ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro

spotřebitele závazná a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných zneužívajících ujednání.“

6 Článek 7 odst. 1 téže směrnice stanoví:

„Členské státy zajistí, aby v zájmu spotřebitelů a soutěžitelů byly k dispozici odpovídající a účinné prostředky zabráňující dalšímu používání zneužívajících ujednání ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli.“

7 Článek 8 směrnice 93/13 stanoví:

„Členské státy mohou přijmout nebo ponechat v platnosti přísnější ustanovení slučitelná se Smlouvou v oblasti působnosti této směrnice, aby zajistily nejvyšší stupeň ochrany spotřebitele.“

Polské právo

Občanský zákoník

8 Občanský zákoník (ustawa – Kodeks cywilny), ze dne 23. dubna 1964 (Dz. U. z roku 1964, částka 16, č. 93), ve znění platném v době skutkových okolností sporů v původním řízení (dále jen „občanský zákoník“), v článku 58 stanoví:

„§ 1. Právní jednání, které odporuje zákonu nebo směřuje k jeho obcházení, je neplatné, nestanoví-li zvláštní ustanovení jiný výsledek, zejména že neplatná ujednání právního jednání se nahrazují příslušnými ustanoveními zákona.

§ 2. Právní jednání, které je v rozporu se zásadami společenského soužití, je neplatné.

§ 3. Je-li neplatná pouze část právního jednání, zůstává jednání platné ve zbývajících částech, ledaže okolnosti nasvědčují tomu, že bez neplatných ujednání by jednání nebylo uskutečněno.“

9 Článek 385¹ § 1 a 2 tohoto zákoníku uvádí:

„§ 1. Ujednání smlouvy uzavřené se spotřebitelem, která nebyla individuálně sjednána, nejsou pro spotřebitele závazná, pokud upravují jeho práva a povinnosti v rozporu s dobrými mravy a hrubě poškozují jeho zájmy (zakázaná smluvní ujednání). To neplatí pro ujednání, která vymezují hlavní plnění stran, včetně ceny nebo odměny, pokud jsou formulována jednoznačně.

§ 2. Pokud smluvní ujednání podle § 1 spotřebitele nezavazuje, jsou strany vázány smlouvou ve zbývajícím rozsahu.“

10 V článku 405 uvedeného zákoníku je stanoveno:

„Každý, kdo bez právního důvodu získal majetkový prospěch na úkor jiné osoby, je povinen vydat tento prospěch *in natura*, a není-li to možné, poskytnout náhradu odpovídající hodnotě tohoto prospěchu.“

11 Článek 410 občanského zákoníku zní následovně:

„1. Ustanovení předchozích článků se použijí zejména na bezdůvodné plnění.

2. K bezdůvodnému plnění dochází tehdy, jestliže osoba, která plnění poskytla, vůbec nebyla povinna jej poskytnout nebo nebyla povinna jej poskytnout osobě, které poskytnuto bylo, nebo jestliže odpadl důvod plnění nebo jestliže nebylo dosaženo cíle plnění nebo jestliže bylo právní jednání vyžadující poskytnutí plnění neplatné a po poskytnutí plnění se nestalo platným.“

12 Podle čl. 720 § 1 tohoto zákoníku platí, že:

„Smlouvou o zápůjčce se zapůjčitel zavazuje přenechat vydlužiteli určité množství peněz nebo věcí určených jen podle druhu a vydlužitel se zavazuje vrátit stejné množství peněz nebo stejný počet věcí téhož druhu a kvality.“

Občanský soudní řád

13 Občanský soudní řád (ustawa – Kodeks postępowania cywilnego), ze dne 17. listopadu 1964 (Dz. U. z roku 1964, částka 43, č. 296), ve znění platném v době skutkových okolností sporů v původním řízení (dále jen „občanský soudní řád“), v článku 189 stanoví:

„Žalobce může požádat, aby soud určil existenci nebo neexistenci právního vztahu nebo práva, má-li na tom právní zájem.“

14 Podle čl. 316 § 1 tohoto řádu platí, že:

„Po skončení jednání vydá soud rozsudek, přičemž vychází ze stavu, který existuje v okamžiku skončení jednání; vydání rozsudku, kterým se ukládá povinnost k zaplacení pohledávky, nebrání zejména okolnost, že se pohledávka stala v průběhu řízení vymahatelnou.“

Zákon o spotřebitelském úvěru

15 Zákon o spotřebitelském úvěru (ustawa o kredycie konsumenckim), ze dne 12. května 2011 (Dz. U. z roku 2011, částka 126, č. 715), ve znění platném v době skutkových okolností sporů v původním řízení (dále jen „zákon o spotřebitelském úvěru“), v článku 3 stanoví:

„1. Smlouvou o spotřebitelském úvěru se rozumí smlouva o úvěru nepřevyšujícím částku 255 550 [polských zlotých (PLN)] nebo odpovídající hodnotu v jiné než polské měně, který věřitel v rámci své činnosti poskytuje nebo slibuje poskytnout spotřebiteli.

2. Smlouvou o spotřebitelském úvěru se rozumí zejména:

1) smlouva o zápůjčce;

[...]“

16 Článek 30 odst. 1 tohoto zákona, ve znění platném v době skutkových okolností sporů v původním řízení, stanoví:

„Smlouva o spotřebitelském úvěru musí [...] uvádět:

[...]

3) dobu trvání smlouvy;

[...]

8) podmínky a lhůty pro splácení úvěru [...]

[...]“

Spory v původním řízení a předběžné otázky

- 17 ZL, KU a KM uzavřeli smlouvy o spotřebitelském úvěru se společností Provident Polska nebo s jinou společností, jejíž právní nástupkyní je společnost Provident Polska.
- 18 Smlouva, kterou uzavřel ZL dne 11. září 2019, se týká úvěru ve výši 8 100 PLN (přibližně 1 810 eur) s roční úrokovou sazbou ve výši 10 %. Podle této smlouvy činí celková dlužná částka 15 531,73 PLN (přibližně 3 473 eur), která má být uhrazena v 90 týdenních splátkách zhruba ve výši 172 PLN (přibližně 38 eur).
- 19 Celková dlužná částka zahrnuje kromě vypůjčené částky 8 100 PLN (přibližně 1 810 eur) celkové náklady na úvěr, které nese dlužník, ve výši 7 431,73 PLN (přibližně 1 662 eur). Tyto celkové náklady tvoří zaprvé úroky ve výši 1 275,73 PLN (přibližně 285 eur) a zadruhé neúrokové náklady ve výši 6 156 PLN (přibližně 1 377 eur), a sice „poplatek za uvolnění úvěru“ ve výši 4 050 PLN (přibližně 906 eur), „poplatek za vedení spisu“ ve výši 40 PLN (přibližně 9 eur) a „poplatek za pružný splátkový plán“ ve výši 2 066 PLN (přibližně 462 eur).
- 20 Tento „pružný splátkový plán“, který byl dlužník povinen si sjednat, se skládá ze dvou částí. Spočívá zaprvé v tom, že dlužníkovi může být za určitých podmínek poskytnuta možnost odkladu maximálně čtyř splátek, které jsou odloženy na konec běžné doby splácení, a to bez navýšení úroků. Zadruhé obsahuje „záruku udržitelnosti závazku spláct“, kterou se věřitel vzdává všech pohledávek, které jsou ještě splatné podle smlouvy o úvěru, v případě smrti dlužníka během trvání této smlouvy.
- 21 Podle bodu 6.a dotčené smlouvy o úvěru je 90 týdenních splátek splatných výlučně v hotovosti do rukou zástupce věřitele při návštěvě tohoto zástupce v místě bydliště dlužníka.
- 22 Smlouva, kterou uzavřel KU dne 13. října 2020, se týká úvěru ve výši 6 240 PLN (přibližně 1 395 eur) s roční úrokovou sazbou ve výši 7,2 %. Tato částka se skládá z částky 6 000 PLN (přibližně 1 342 eur) vyplacené v hotovosti a z částky 240 PLN (přibližně 53 eur), o níž je v této smlouvě upřesněno, že byla převedena na účet podle pokynů dlužníka uvedených v žádosti o úvěr. Podle uvedené smlouvy činí celková dlužná částka 9 450,71 PLN (přibližně 2 113 eur), která má být uhrazena v 60 týdenních splátkách zhruba ve výši 157 PLN (přibližně 35 eur).
- 23 Celková dlužná částka zahrnuje kromě vypůjčené částky 6 240 PLN (přibližně 1 395 eur) celkové náklady na úvěr, které nese dlužník, ve výši 3 210,71 PLN (přibližně 718 eur). Tyto celkové náklady tvoří zaprvé úroky ve výši 385,87 PLN (přibližně 86 eur) a zadruhé neúrokové náklady ve výši 2 824,84 PLN (přibližně 632 eur), a sice „poplatek za uvolnění úvěru“ ve výši 556,96 PLN (přibližně 125 eur), „poplatek za vedení spisu“ ve výši 40 PLN (přibližně 9 eur) a „poplatek za pružný splátkový plán“ ve výši 2 227,88 PLN (přibližně 498 eur).
- 24 Uvedená smlouva stanoví, že týdenní splátky jsou splatné v místě bydliště dlužníka za stejných podmínek, jaké jsou popsány v bodě 21 tohoto rozsudku.

- 25 Smlouva, kterou uzavřel KM dne 7. srpna 2019, se týká úvěru ve výši 6 000 PLN (přibližně 1 343 eur) s roční úrokovou sazbou ve výši 10 %. Podle této smlouvy činí celková dlužná částka 12 318,03 PLN (přibližně 2 757 eur), která má být uhrazena v 27 měsíčních splátkách zhruba ve výši 456 PLN (přibližně 102 eura).
- 26 Celková dlužná částka zahrnuje kromě vypůjčené částky 6 000 PLN (přibližně 1 343 eur) celkové náklady na úvěr, které nese dlužník, ve výši 6 318,03 PLN (přibližně 1 414 eur). Tyto celkové náklady tvoří zaprvé úroky ve výši 793,83 PLN (přibližně 178 eur) a zadruhé neúrokové náklady, a sice „poplatek za uvolnění úvěru“ ve výši 4 143,15 PLN (přibližně 927 eur) a „poplatek za vedení spisu“ ve výši 1 381,05 PLN (přibližně 309 eur).
- 27 ZL, KU a KM se samostatně obrátili na Okresní soud pro obvod Varšava-Centrum ve Varšavě (Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie, Polsko), který je předkládajícím soudem, se žalobami vztahujícími se ke smlouvám, které uzavřeli se společností Provident Polska, v tomto pořadí dne 15. dubna, 17. května a 14. září 2021.
- 28 V závěrečné fázi svých podání u předkládajícího soudu se každý z nich v podstatě domáhá určení, že se vůči němu nelze dovolávat ujednání ve smlouvě o neúrokových nákladech, a to pro jejich zneužívající povahu, z důvodu zjevně nadhodnocené a nepřiměřené povahy uvedených poplatků a provizí. Tyto poplatky a provize jsou nepřiměřené ve vztahu k zapůjčené částce a fakticky představují hlavní zdroj příjmů věřitele.
- 29 Žaloba KU se týká rovněž částky 240 PLN (přibližně 53 eur) uvedené v úvěrové smlouvě, která se ho týká, jako částky zaplacené na účet v souladu s pokyny dlužníka v žádosti o úvěr.
- 30 Společnost Provident Polska navrhuje, aby byly žaloby ZL, KU a KM zamítnuty, a podala proti každému z nich vzájemnou žalobu, kterou se domáhala, aby jim byla uložena povinnost zaplatit jí částky odpovídající části poplatků a provizí stanovených v příslušných smlouvách o úvěru, jež zůstala nezaplacena. Žalobci v původním řízení navrhují, aby byly tyto vzájemné žaloby zamítnuty.
- 31 Předkládající soud si zaprvé klade otázku, zda čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že ujednání stanovící poplatky nebo provize splatné prodávajícímu nebo poskytovateli lze prohlásit za zneužívající pouze z toho důvodu, že tyto poplatky nebo provize jsou zjevně nadměrné ve srovnání s plněním tohoto prodávajícího nebo poskytovatele.
- 32 V tomto ohledu uvádí, že je běžné, že se úvěrová společnost snaží pokrýt své provozní náklady, jakož i rizika nesplácení a dosáhnout zisku. Má však za to, že odměna, kterou si věřitel ve věcech v původním řízení zajišťuje v relativně krátkém časovém úseku, takový standard překračuje, jelikož tato odměna odpovídá několika desítkám procentních bodů zapůjčené částky, či se dokonce této částce blíží.
- 33 Domnívá se, že náklady spojené s „pružným splátkovým plánem“ a „poplatkem za uvolnění úvěru“ jsou velmi vysoké a neodpovídají skutečné službě a že skutečné náklady pokryté „poplatkem za vedení spisu“ jsou zanedbatelné. Uvádí, že tento poplatek, stejně jako „poplatek za uvolnění úvěru“, se v konečném důsledku vztahují pouze k poskytnutí dotyčného úvěru.

- 34 Zkoumání údajů týkajících se věcí v původním řízení a přibližně deseti dalších věcí, které byly předmětem nedávných rozhodnutí různých senátů soudu, jehož je předkládající soud součástí, jej vede k závěru, že obchodní model žalované v původním řízení může spočívat v poskytování úvěrů na malé částky na krátkou dobu, přičemž zisk tvoří nejen úroky, ale především neúrokové náklady na úvěr, které zpravidla představují 70 % až 90 % zapůjčené částky.
- 35 Kromě toho předkládající soud poznamenává, že značná část úvěrů poskytnutých žalovanou v původním řízení se týká týchž osob. V tomto ohledu má za to, že je všeobecně známo, že osoby, které si berou krátkodobé úvěry, jsou zpravidla osobami, které mají potíže s hospodařením se svými financemi a které se vzhledem k tomu, že nemohou získat úvěr od banky, obracejí na úvěrové instituce poskytující úvěry za velmi nepříznivých podmínek, jejichž náklady jsou natolik vysoké, že dlužníci často nemají jiné řešení než si vzít nový úvěr na splacení toho předchozího, čímž se dostávají do „dluhové spirály“ na stále vyšší částky, které nakonec výrazně převyšují původně zapůjčenou částku.
- 36 Předkládající soud se zadruhé zabývá otázkou slučitelnosti článku 189 a čl. 316 § 1 občanského soudního řádu, jak je vykládá Nejvyšší soud (Sąd Najwyższy, Polsko), s čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 a zásadou efektivity.
- 37 Podle těchto ustanovení občanského soudního řádu lze určovací žalobě vyhovět pouze tehdy, pokud žalobce prokáže, že má právní zájem na podání žaloby a tento právní zájem trvá až do ukončení projednávání věci. Předkládající soud uvádí, že podle judikatury Nejvyššího soudu (Sąd Najwyższy) takový zájem existuje, pokud je objasnění právní situace objektivně odůvodněno pochybnostmi a je nezbytné. To je vyloučeno zejména tehdy, pokud lze úplnější ochranu tvrzeného práva získat prostřednictvím jiné žaloby, například proto, že došlo k porušení tohoto práva, které samo o sobě zakládá nárok na plnění, které může být chráněno.
- 38 V případě dlužníka má dlužník zájem na určení rozsahu, či dokonce existence svého závazku, dokud jeho věřitel nepodal návrh, jímž se domáhá splnění tohoto závazku. V případě, že byl podán takový návrh, musí se tento dlužník bránit právě v rámci řízení o tomto návrhu na plnění. Stejně tak, pokud by dlužník zaplatil částku jako plnění závazku, který považuje za nejistý, měl by k dispozici širší žalobu než určovací žalobu, a sice žalobu na vydání bezdůvodného obohacení.
- 39 Otázka předkládajícího soudu vyplývá ze skutečnosti, že i když spotřebitel prokáže neúčinnost nebo neplatnost smlouvy nebo jejích částí, jeho určovací žaloba musí být zamítnuta, pokud neprokáže svůj právní zájem na podání žaloby. Neexistence zákonné definice tohoto pojmu navíc vede k rozdílům v rozhodnutích vydaných v tomto ohledu, a proto k nejistotě pro spotřebitele, což může vést k tomu, že spotřebitelé mohou váhat s podáním žaloby na určení zneužívající povahy ujednání smlouvy uzavřené s prodávajícím nebo poskytovatelem s ohledem na riziko, že tato žaloba bude zamítnuta pro nedostatek právního zájmu na podání žaloby, a že tudíž budou muset nést náklady řízení.
- 40 Konečně zatřetí si předkládající soud klade otázku, zda zásada proporcionality a zásada právní jistoty brání zrušení smluv uzavřených ZL a KU z důvodu neplatnosti ujednání, podle kterého mohou být týdenní splátky prováděny pouze v hotovosti do rukou zástupce společnosti Provident Polska při jeho návštěvě v místě bydliště dlužníka. Toto ujednání je totiž zneužívající, neboť nepřináší prospěch dlužníkovi, ale brání mu v provádění týdenních splátek obvyklým způsobem bankovního převodu, a lze jej vysvětlit pouze tím, že poskytuje věřiteli možnost vyvíjet na dlužníka emocionální nátlak. Proto není uvedené ujednání pro posledně uvedenou osobu závazné.

- 41 Předkládající soud v tomto ohledu uvádí, že odstranění zneužívajícího prvku ujednání, které stanoví podmínky splácení úvěru, by vedlo ke změně jeho obsahu s dopadem na jeho podstatu, takže by spotřebitele nemělo zavazovat celé toto ujednání. V případě absence uvedeného ujednání by přitom předmětné smlouvy již nemohly být plněny, neboť by již neobsahovaly žádné ujednání týkající se podmínek splácení, a nebylo by možné je vykládat tak, že povolují splácení bankovním převodem, neboť strany měly v úmyslu tento způsob splácení vyloučit. Kromě toho není namístě použít dispozitivní ustanovení vnitrostátního práva, neboť nemožnost plnění dotčených smluv spotřebitele nevystavuje zvlášť škodlivým důsledkům, protože by byli povinni splatit pouze jistinu úvěru.
- 42 V této souvislosti se Okresní soud pro obvod Varšava-Centrum ve Varšavě (Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:
- „1) Musí být čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 vykládán v tom smyslu, že umožňuje, aby bylo ujednání, které prodávajícímu nebo poskytovateli přiznává poplatek nebo provizi ve výši, která je oproti službě, kterou nabízí, zjevně nadhodnocena, kvalifikováno jako zneužívající?
- 2) Musí být čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 a zásada efektivity vykládány v tom smyslu, že brání ustanovením vnitrostátního práva či soudnímu výkladu vnitrostátních ustanovení, podle nichž se k podání žaloby spotřebitele proti prodávajícímu nebo poskytovateli na určení neplatnosti nebo neúčinnosti smlouvy nebo její části obsahující zneužívající ujednání vyžaduje právní zájem spotřebitele na podání žaloby?
- 3) Musí být čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 a zásady efektivity, proporcionality a právní jistoty vykládány v tom smyslu, že umožňují, aby bylo konstatováno, že smlouva o úvěru, jejíž jediné [...] ujednání upravující způsob splácení úvěru bylo uznáno za zneužívající, nemůže být po odstranění tohoto zneužívajícího ujednání ze smlouvy nadále plněna, a je tudíž neplatná?“

K předběžným otázkám

K první otázce

- 43 Podstatou první otázky předkládajícího soudu je, zda musí být čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 vykládán v tom smyslu, že ujednání týkající se neúrokových nákladů z úvěrové smlouvy uzavřené mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem, které stanoví, že spotřebitel zaplatí poplatky nebo provize ve výši, která je zjevně nepřiměřená v poměru ke službě poskytované jako protiplnění, může mít zneužívající povahu.
- 44 Je třeba připomenout, že podle čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 je individuálně nesjednané smluvní ujednání považováno za zneužívající, jestliže v rozporu s požadavkem poctivosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.
- 45 V souladu s ustálenou judikaturou nelze posouzení existence takové významné nerovnováhy omezit na ekonomické posouzení kvantitativní povahy na základě srovnání celkové částky transakce, jež je předmětem smlouvy, s náklady, které nese spotřebitel na základě dotčeného smluvního ujednání. Významná nerovnováha může totiž vyplývat ze samotného dostatečně závažného zásahu do právního postavení, v němž se v souladu s platnými vnitrostátními

ustanoveními nachází spotřebitel jakožto strana dotčené smlouvy, ať již ve formě omezení obsahu práv, která podle těchto ustanovení z této smlouvy vyvozuje, nebo překážky výkonu těchto práv anebo uložení dodatečné povinnosti, kterou vnitrostátní pravidla nestanoví [rozsudky ze dne 3. října 2019, Kiss a CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, bod 51, a ze dne 16. března 2023, Caixabank (Poplatek za poskytnutí úvěru), C-565/21, EU:C:2023:212, bod 51].

- 46 Z této judikatury vyplývá, že pokud vnitrostátní soud konstatuje, že z ekonomického posouzení kvantitativní povahy nevyplývá významná nerovnováha, nemůže omezit svůj přezkum na toto posouzení. V takovém případě mu přísluší posoudit, zda taková nerovnováha vyplývá z jiného prvku, jako je omezení práva plynoucí z vnitrostátního práva nebo dodatečná povinnost, kterou toto právo nestanoví.
- 47 Naproti tomu, pokud z ekonomického posouzení kvantitativní povahy vyplyne významná nerovnováha, lze ji konstatovat, aniž je třeba zkoumat další skutečnosti. V případě smlouvy o úvěru lze takový závěr učinit zejména tehdy, pokud služby poskytované jako protiplnění za neúrokové náklady rozumně nepatří mezi plnění uskutečňovaná v rámci uzavření nebo správy této smlouvy, nebo pokud se částky účtované spotřebiteli z titulu nákladů na poskytnutí a správu úvěru jeví zjevně nepřiměřené k zapůjčené částce. Je na předkládajícím soudu, aby v tomto ohledu zohlednil účinek ostatních smluvních ujednání za účelem určení, zda uvedená ujednání způsobují významnou nerovnováhu v neprospěch dlužníka (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. září 2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 a C-252/19, EU:C:2020:631, bod 95).
- 48 V projednávané věci předkládající soud vyjadřuje pochybnosti o přiměřenosti vztahu mezi částkou zapůjčenou každému z žalobců ve věci v původním řízení a celkovou částkou neúrokových nákladů, které mu byly účtovány, přičemž poslední uvedená částka se jeví jako zjevně nepřiměřená ve vztahu k plněním, která jsou obvykle spojena s poskytnutím a správou úvěru, jakož i k výši poskytnutých úvěrů. Z judikatury připomenuté v předchozím bodě vyplývá, že takové konstatování může charakterizovat významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13.
- 49 Předkládajícímu soudu však přísluší nejprve ověřit, zda přezkum případné zneužívající povahy dotčených smluvních ujednání týkajících se neúrokových nákladů na úvěr není vyloučen na základě čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13.
- 50 Podle tohoto ustanovení a s výhradou článku 8 této směrnice se totiž posouzení zneužívající povahy smluvních ujednání netýká vymezení hlavního předmětu smlouvy ani přiměřenosti mezi cenou a odměnou na straně jedné a službami nebo zbožím poskytovaným jako protiplnění na straně druhé, pokud jsou tato ujednání sepsána jasným a srozumitelným jazykem.
- 51 V tomto ohledu je třeba připomenout, že poplatek pokrývající odměnu za služby související s posouzením, poskytnutím nebo zpracováním úvěru nebo za jiné podobné služby, které jsou neodmyslitelnou součástí činnosti úvěrujícího vyplývající z poskytnutí tohoto úvěru nelze považovat za hlavní závazky vyplývající ze smlouvy o úvěru [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 16. března 2023, Caixabank (Poplatek za poskytnutí úvěru), C-565/21, EU:C:2023:212, body 22 a 23].
- 52 Naopak ujednání týkající se protiplnění, které dluží spotřebitel věřiteli nebo jež má dopad na skutečnou cenu, kterou má spotřebitel zaplatit věřiteli, v zásadě spadají do druhé skupiny ujednání uvedené v čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13, pokud jde o otázku, zda je výše protiplnění nebo

ceny, která je sjednána ve smlouvě, přiměřená službě poskytnuté jako protiplnění věřitelem (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. října 2019, Kiss a CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, bod 35, jakož i citovaná judikatura).

- 53 Polská vláda nicméně poukazuje na to, že čl. 3851 § 1 občanského zákoníku, který provádí čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13 do polského práva, umožňuje zkoumat vztah mezi cenou a službou, jedná-li se o ujednání, která nesouvisejí s hlavními plněními stran, čímž zavádí širší ochranu spotřebitele. Vzhledem k tomu, že takové vnitrostátní ustanovení ve skutečnosti přiznává výjimce stanovené v uvedeném čl. 4 odst. 2 omezenější rozsah tím, že umožňuje širší přezkum případné zneužívající povahy smluvních ujednání, která spadají do působnosti této směrnice, což přísluší ověřit předkládajícímu soudu, slouží přitom cíli ochrany spotřebitele sledovaného uvedenou směrnicí a spadá pod možnost, přiznanou členským státům článkem 8 této směrnice, přijmout nebo ponechat v platnosti přísnější ustanovení, aby zajistily nejvyšší stupeň ochrany spotřebitele (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. září 2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 a C-252/19, EU:C:2020:631, body 83 až 85).
- 54 Kromě toho, i když je zneužívající povaha takového ujednání před vnitrostátním soudem uplatňována z důvodu neexistence skutečného plnění ze strany poskytovatele úvěru, které by mohlo představovat protiplnění za poplatek, který toto ujednání stanoví, takto položená otázka se netýká přiměřenosti mezi výší tohoto poplatku a jakýmkoli plněním, a nespadá tedy do působnosti čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13 (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 26. února 2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, bod 70 a citovaná judikatura).
- 55 Kromě toho je na vnitrostátním soudu, aby ověřil, zda byl spotřebitel informován o důvodech placení uvedeného poplatku (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. října 2019, Kiss a CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, bod 41).
- 56 Konečně je třeba uvést, že vyloučením uvedeným v čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13 není v žádném případě dotčeno dodržení požadavku transparentnosti, který toto ustanovení ukládá a který má stejný dosah jako požadavek uvedený v článku 5 této směrnice a musí být chápán tak, že vyžaduje nejen to, aby dotyčné ujednání bylo pro spotřebitele srozumitelné z gramatického hlediska, ale také to, aby byl tento spotřebitel schopen na základě jasných a srozumitelných kritérií vyhodnotit ekonomické důsledky, které z něho pro něj plynou (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. října 2019, Kiss a CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, body 36 a 37, jakož i citovaná judikatura).
- 57 V tomto ohledu je třeba připomenout, že ačkoli věřitel není povinen ve smlouvě podrobně popsat povahu všech služeb poskytovaných jako protiplnění za poplatky nebo provize stanovené v některých smluvních ujednáních, je třeba zaprvé, aby povaha skutečně poskytnutých služeb mohla být rozumně pochopena nebo odvozena ze smlouvy posuzované jako celek, a zadruhé, aby spotřebitel byl schopen ověřit, zda se jednotlivé poplatky nebo služby, které jsou mu účtovány, nepřekrývají. Toto posouzení musí být provedeno s ohledem na všechny relevantní skutkové okolnosti, mezi něž patří nejen ujednání obsažená v předmětné smlouvě, ale i reklama a informace poskytnuté věřitelem v rámci vyjednávání o smlouvě (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. října 2019, Kiss a CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, body 44 a 45).
- 58 Z toho vyplývá, že pokud by předkládající soud konstatoval, že dotčená ujednání nejsou sepsána jasným a srozumitelným jazykem, musela by být v každém případě tato ujednání předmětem posouzení jejich případné zneužívající povahy, i kdyby měl tento soud jinak za to, že tato ujednání jsou součástí hlavního předmětu smlouvy nebo že jsou napadena s ohledem na

přiměřenost ceny nebo odměny ve vztahu ke službám poskytovaným jako protiplnění (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 26. února 2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, bod 72 a citovaná judikatura).

- 59 S ohledem na všechny výše uvedené úvahy je třeba na první otázku odpovědět tak, že čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že není-li na základě čl. 4 odst. 2 této směrnice v spojení s jejím článkem 8 vyloučeno posouzení případné zneužívající povahy ujednání týkajícího se neúrokových nákladů z úvěrové smlouvy uzavřené mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem, lze zneužívající povahu takového ujednání konstatovat s ohledem na skutečnost, že podle tohoto ujednání je spotřebitel povinen platit poplatek nebo provizi ve výši, která je zjevně nepřiměřená ve vztahu ke službě poskytované jako protiplnění.

K druhé otázce

- 60 Podstatou druhé otázky předkládajícího soudu je, zda musí být čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 ve světle zásady efektivity vykládán v tom smyslu, že brání vnitrostátní právní úpravě, jak je vykládána v judikatuře, která k tomu, aby bylo vyhověno žalobě spotřebitele na určení neúčinnosti zneužívajícího ujednání obsaženého ve smlouvě uzavřené s prodávajícím nebo poskytovatelem, vyžaduje, aby byl prokázán právní zájem na podání žaloby, přičemž se má za to, že takový zájem neexistuje, pokud má tento spotřebitel k dispozici jinou žalobu, která chrání jeho práva, zejména žalobu na vydání bezdůvodného obohacení, nebo pokud může uplatnit tuto neúčinnost v rámci své obrany proti vzájemné žalobě na splnění závazku podané proti němu tímto prodávajícím nebo poskytovatelem na základě tohoto ujednání.
- 61 Úvodem je třeba připomenout, že neexistuje-li zvláštní unijní právní úprava dané oblasti, řídí se způsoby ochrany spotřebitele stanovené ve směrnici 93/13 na základě zásady procesní autonomie členských států jejich vnitrostátním právním řádem. Tyto způsoby ochrany však nesmí být méně příznivé než ty, jimiž se řídí obdobné situace vnitrostátní povahy (zásada rovnocennosti), ani nesmí být upraveny tak, aby v praxi znemožňovaly nebo nadměrně ztěžovaly výkon práv přiznaných unijním právním řádem (zásada efektivity) (rozsudek ze dne 13. července 2023, CAJASUR Banco, C-35/22, EU:C:2023:569, bod 23 a citovaná judikatura).
- 62 S výhradou dodržení těchto dvou zásad tedy otázka právního zájmu spotřebitele na podání žaloby v rámci žaloby na určení neúčinnosti zneužívajících ujednání, jakož i otázka náhrady nákladů řízení o takové žalobě spadají do procesní autonomie členských států.
- 63 Pokud jde konkrétně o zásadu efektivity, která je jedinou z uvedených zásad, jimiž se zabývá projednávaná otázka, je třeba uvést, že každý případ, v němž vyvstává otázka, zda vnitrostátní procesní ustanovení znemožňuje nebo nadměrně ztěžuje použití unijního práva, je třeba analyzovat s přihlédnutím k úloze tohoto ustanovení v rámci řízení jako celku, jakož i jeho průběhu a zvláštnostem u různých vnitrostátních orgánů. Z tohoto hlediska je třeba případně zohlednit základní zásady vnitrostátního právního systému, jako například ochranu práva na procesní obranu, zásadu právní jistoty a řádný průběh řízení (rozsudek ze dne 13. července 2023, CAJASUR Banco, C-35/22, EU:C:2023:569, bod 25 a citovaná judikatura).
- 64 Dále vzhledem k povaze a významu veřejného zájmu na ochraně spotřebitelů, kteří se ve vztahu k prodávajícímu či poskytovateli nacházejí v nerovném postavení, směrnice 93/13 ukládá členským státům povinnost – jak vyplývá z čl. 7 odst. 1 této směrnice v spojení s jejím dvacátým čtvrtým bodem odůvodnění – zajistit odpovídající a účinné prostředky zabraňující dalšímu

používání zneužívajících ujednání ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli (rozsudek ze dne 13. července 2023, CAJASUR Banco, C-35/22, EU:C:2023:569, bod 22 a citovaná judikatura).

- 65 Uvedená směrnice tedy přiznává spotřebiteli právo obrátit se na soud, aby určil zneužívající povahu ujednání smlouvy, kterou s ním uzavřel prodávající nebo poskytovatel, a aby vyloučil jeho použití (rozsudek ze dne 16. července 2020, CaixaBank a Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 a C-259/19, EU:C:2020:578, bod 98, jakož i citovaná judikatura).
- 66 Kromě toho povinnost členských států stanovit procesní podmínky, které umožňují zajistit dodržování práv, jež vyplývají jednotlivcům ze směrnice 93/13 a chrání je před používáním zneužívajících ujednání, zahrnuje požadavek účinné soudní ochrany, zakotvený rovněž článkem 47 Listiny. Tato ochrana se musí uplatnit mimo jiné při stanovení procesních podmínek souvisejících s žalobami založenými na unijním právu. Ochrana spotřebitele však není absolutní. Skutečnost, že určité řízení zahrnuje určité procesní požadavky, které musí spotřebitel dodržet, aby mohl uplatnit svá práva, tedy neznamená, že mu bylo odňato právo na účinnou soudní ochranu (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 31. května 2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, body 49 a 50, jakož i citovaná judikatura).
- 67 V tomto ohledu je třeba uvést, že existence právního zájmu na podání žaloby je základní a prvořadou podmínkou jakéhokoli návrhu na zahájení soudního řízení (rozsudek ze dne 23. listopadu 2017, Bionorica a Diapharm v. Komise, C-596/15 P a C-597/15 P, EU:C:2017:886, bod 83). Požadavek právního zájmu na podání žaloby sleduje obecný zájem na řádném výkonu spravedlnosti a může mít přednost před zájmy jednotlivce, jelikož brání zejména tomu, aby soudy byly zahlceny žalobami, které ve skutečnosti směřují k získání právního poradenství (obdobně viz rozsudek ze dne 31. května 2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, bod 51 a citovaná judikatura).
- 68 Proto, jak v podstatě uvedl generální advokát v bodech 30 až 32 svého stanoviska, je třeba mít za to, že takový požadavek je v zásadě legitimní.
- 69 Pouze v případě, že by procesní pravidla byla natolik složitá a obsahovala tak přísné požadavky, že by překračovala meze toho, co je k dosažení jejich cíle nezbytné, by tato pravidla nepřiměřeně ovlivňovala právo spotřebitele na účinnou soudní ochranu (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 31. května 2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, bod 52), a proto by byla v rozporu se zásadou efektivity, jelikož by nadměrně ztěžovala výkon práv přiznaných spotřebitelům směrnicí 93/13.
- 70 V projednávaném případě z informací, jež má k dispozici Soudní dvůr, vyplývá, že spotřebitelé, kteří jsou žalobci v původním řízení, již částečně splnili závazky sjednané v dotčených ujednáních, když podali žaloby na určení jejich zneužívající povahy. V tomto kontextu má předkládající soud patrně za to, že s ohledem na příslušná ustanovení vnitrostátního práva, jak jsou vykládána ve vnitrostátní judikatuře, je třeba takto podané určovací žaloby zamítnout z důvodu nedostatku právního zájmu na podání žaloby a uložit spotřebitelům náhradu nákladů řízení o těchto žalobách, a to ze dvou důvodů.
- 71 Zaprvé, pokud osoba již splnila, v projednávaném případě částečně, smluvní závazek, nedostatek zájmu na podání žaloby na určení neexistence tohoto závazku vyplývá ze skutečnosti, že tato osoba má k dispozici žalobu, která je považována za žalobu, jež více chrání její práva, a to žalobu na vydání bezdůvodného obohacení, na jejímž základě může dosáhnout toho, aby jí její smluvní protistrana vrátila částky zaplacené při plnění sporného závazku.

- 72 Zadruhé, pokud osoba zpochybňuje existenci závazku, který dosud nesplnila, a to ani zčásti, ztratila by zájem na podání určovací žaloby, jakmile by její smluvní protistrana podala žalobu na splnění tohoto závazku, v projednávaném případě vzájemnou žalobu, a to z důvodu možnosti uplatnit neexistenci dotčeného závazku jako součást své obrany proti žalobě této smluvní protistrany.
- 73 Polská vláda však zpochybňuje, že judikatura Nejvyššího soudu (Sąd Najwyższy) týkající se použití článku 189 a čl. 316 § 1 občanského soudního řádu má důsledky popsané předkládajícím soudem. Je však třeba připomenout, že v rámci řízení o předběžné otázce Soudnímu dvoru nepřísluší, aby se vyjadřoval k výkladu vnitrostátních ustanovení, ani aby posuzoval, zda jejich výklad nebo použití vnitrostátním soudem je správné, jelikož takový výklad je ve výlučné pravomoci vnitrostátního soudu (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 25. listopadu 2020, Sociálna poisťovňa, C-799/19, EU:C:2020:960, body 44 a 45, jakož i citovaná judikatura). Následující úvahy jsou tedy formulovány na základě informací poskytnutých předkládajícím soudem.
- 74 V první situaci, která je uvedena v bodě 71 tohoto rozsudku, jak uvedl generální advokát v bodě 41 svého stanoviska, by zamítnutí žaloby spotřebitele na určení zneužívající povahy smluvních ujednání pro nedostatek odpovídajícího právního zájmu na podání žaloby, ale nikoli pro nedostatek jakéhokoli právního zájmu na podání žaloby, a uložit mu náhradu nákladů řízení s tím, že jej odkáže na lepší prostředek nápravy, znamenalo zavést do řízení, jejichž cílem je poskytnout spotřebitelům ochranu zamýšlenou směrnicí 93/13, zdroj zbytečné složitosti, náročnosti, nákladů a právní nejistoty, který by je mohl odradit od uplatňování práv, která pro ně vyplývají z této směrnice, a to v rozporu se zásadou efektivity.
- 75 Kromě toho, jak je zdůrazněno v tomtéž bodě stanoviska generálního advokáta, v takovém kontextu, jako je kontext věcí v původním řízení, by zamítnutí určovací žaloby spotřebitele a jeho povinnost podat žalobu, která chrání jeho práva více, zatímco předkládající soud bude v každém případě povinen zkoumat právní problematiku dotčenou touto určovací žalobou v rámci vzájemné žaloby podané prodávajícím nebo poskytovatelem, bylo v rozporu s obecným zájmem na řádném výkonu spravedlnosti, zejména s požadavkem hospodárnosti řízení.
- 76 A konečně, pokud je třeba mít za to, že se druhá otázka týká rovněž druhé situace uvedené v bodě 72 tohoto rozsudku, v níž by spotřebitel poté, co podal žalobu na určení zneužívající povahy smluvního ujednání, ztratil právní zájem na podání žaloby v průběhu řízení z důvodu, že prodávající nebo poskytovatel podal vzájemnou žalobu na splnění závazků stanovených v tomto ujednání, by zamítnutí žaloby spotřebitele a uložení mu náhrady nákladů řízení bez ohledu na případné konstatování zneužívající povahy uvedeného zneužívajícího ujednání, znamenalo vystavit spotřebitele finančnímu riziku, které by bylo o to nespravedlivější, že naplnění tohoto rizika by záviselo výlučně na procesní iniciativě prodávajícího nebo poskytovatele. Pokud by přitom rozhodnutí o rozdělení nákladů řízení o žalobě spotřebitele záviselo na takové iniciativě prodávajícího nebo poskytovatele, mohlo by to odradit spotřebitele od výkonu jeho práva obrátit se na soud za účelem určení zneužívající povahy smluvního ujednání a vyloučení použití tohoto ujednání, což by bylo v rozporu se zásadou efektivity (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 16. července 2020, Caixabank a Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 a C-259/19, EU:C:2020:578, bod 98, jakož i citovaná judikatura).
- 77 S ohledem na všechny výše uvedené úvahy je třeba na druhou otázku odpovědět tak, že čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 musí být ve světle zásady efektivity vykládán v tom smyslu, že brání vnitrostátní právní úpravě, jak je vykládána v judikatuře, která k tomu, aby bylo vyhověno žalobě spotřebitele na určení neúčinnosti zneužívajícího ujednání obsaženého ve smlouvě uzavřené s prodávajícím

nebo poskytovatelem, vyžaduje, aby byl prokázán právní zájem na podání žaloby, přičemž se má za to, že takový zájem neexistuje, pokud má tento spotřebitel k dispozici žalobu na vydání bezdůvodného obohacení nebo pokud může uplatnit tuto neúčinnost v rámci své obrany proti vzájemné žalobě na splnění závazku podané proti němu tímto prodávajícím nebo poskytovatelem na základě tohoto ujednání.

K třetí otázce

- 78 Podstatou třetí otázky předkládajícího soudu je, zda musí být čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 ve světle zásad efektivity, proporcionality a právní jistoty vykládán v tom smyslu, že brání tomu, aby smlouva o úvěru uzavřená mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem byla prohlášena za neplatnou v případě, že je konstatováno, že zneužívající je pouze ujednání této smlouvy, které stanoví konkrétní podmínky úhrady částek splatných v pravidelných splátkách, a že uvedená smlouva nemůže nadále existovat bez tohoto ujednání.
- 79 Předkládající soud v tomto ohledu uvádí, že jediné ujednání, které upravuje všechny podmínky a splátky dotčených úvěrů, obsahuje ustanovení, podle kterého může spotřebitel provádět týdenní splátky pouze v hotovosti do rukou zástupce společnosti Provident Polska při návštěvě tohoto zástupce v místě bydliště spotřebitele. Má za to, že takové ustanovení je zneužívající z důvodu, že v podstatě neslouží k ničemu jinému než k tomu, aby mohl věřitel vyvíjet na dlužníka nezákonný nátlak. Proto by mělo být toto ustanovení zrušeno, a tím i celé ujednání, v němž je obsaženo, neboť zásah omezený na vypuštění uvedeného ustanovení by se rovnal změně obsahu tohoto ujednání změnou jeho podstaty. Při neexistenci jiných ujednání umožňujících určit podmínky splácení těchto úvěrů přitom není údajně možné dotčené smlouvy plnit.
- 80 Pokud jde o důsledky, které je třeba vyvodit z konstatování zneužívající povahy ujednání smlouvy uzavřené mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem, podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 platí, že členské státy stanoví, že zneužívající ujednání použitá ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazná a smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotčených zneužívajících ujednání.
- 81 Podle ustálené judikatury Soudního dvora toto ustanovení – a zejména jeho druhá část – směřuje nikoliv ke zneplatnění všech smluv obsahujících zneužívající ujednání, ale k nahrazení formální rovnováhy, kterou smlouva nastoluje mezi právy a povinnostmi smluvních stran, rovnováhou skutečnou, která může nastolit rovnost mezi těmito stranami, přičemž je třeba upřesnit, že dotčená smlouva musí kromě změny vyplývající ze zrušení zneužívajících ujednání v zásadě nadále existovat bez jakékoli jiné změny. Pokud je tato poslední podmínka splněna, dotčená smlouva může být zachována, je-li v souladu s vnitrostátním právem taková další existence smlouvy bez zneužívajících ujednání právně možná, což je třeba ověřit na základě objektivního přístupu (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. října 2019, Dziubak C-260/18, EU:C:2019:819, bod 39 a citovaná judikatura).
- 82 Tento objektivní přístup zejména znamená, že situaci jedné ze smluvních stran nelze považovat za rozhodující kritérium pro budoucí osud smlouvy obsahující jedno nebo několik zneužívajících ujednání, takže posouzení možnosti další existence takové smlouvy bez těchto ujednání vnitrostátním soudem se nemůže opírat pouze o případnou výhodnost zrušení uvedené smlouvy jako celku pro spotřebitele (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 29. dubna 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, body 56 a 57, jakož i citovaná judikatura).

- 83 Článek 6 odst. 1 druhá část věty směrnice 93/13 tedy sám o sobě nestanoví kritéria, kterými se řídí možnost, že smlouva bude nadále existovat bez zneužívajících ujednání, ale ponechává na členských státech, aby ve svých vnitrostátních právních řádech vymezily podmínky, za kterých se konstatuje zneužívající povaha ujednání obsaženého ve smlouvě a platí konkrétní právní účinky tohoto konstatování. Takové rozhodnutí musí umožňovat obnovení právní a faktické situace, ve které by se spotřebitel nacházel, kdyby toto zneužívající ujednání nebylo sjednáno (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 21. prosince 2016, Gutiérrez Naranjo a další, C-154/15, C-307/15 a C-308/15, EU:C:2016:980, bod 66).
- 84 Pokud má tedy vnitrostátní soud za to, že na základě příslušných ustanovení vnitrostátního práva není další existence smlouvy bez jejích zneužívajících ujednání možná, čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 v zásadě nebrání tomu, aby byla prohlášena za neplatnou (rozsudek ze dne 3. října 2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, bod 43).
- 85 Cíl obnovení právní a faktické situace, ve které by se spotřebitel nacházel, kdyby zneužívající ujednání nebylo sjednáno, však musí být sledován při dodržení zásady proporcionality, která je obecnou zásadou unijního práva, jež vyžaduje, aby vnitrostátní právní úprava, která toto právo provádí, nepřekračovala meze toho, co je nezbytné k dosažení sledovaného cíle [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 15. června 2023, Bank M. (Důsledky zrušení smlouvy), C-520/21, EU:C:2023:478, bod 73 a citovaná judikatura].
- 86 Pokud tedy objektivní přístup k určení důsledků, které je třeba podle vnitrostátního práva vyvodit ze zjištění zneužívající povahy ujednání, pokud jde o další existenci nebo neexistenci smlouvy, v níž je obsaženo, neponechává vnitrostátnímu soudu žádný prostor pro uvážení nebo výklad, nemůže tento soud dospět k závěru, že tato smlouva je neplatná, pokud lze obnovit právní a faktickou situaci, ve které by se spotřebitel nacházel, kdyby toto zneužívající ujednání nebylo sjednáno, a zároveň ponechat v platnosti uvedenou smlouvu.
- 87 V tomto ohledu je třeba připomenout, že vnitrostátní soud může nahradit zneužívající ujednání dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva nebo ustanovením použitelným v případě dohody stran dotčené smlouvy pod podmínkou, že toto nahrazení bude v souladu s cílem čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 a umožní obnovit skutečnou rovnováhu mezi právy a povinnostmi smluvních stran. Tato výjimečná možnost je však omezena na případy, v nichž by byl soud na základě neplatnosti zneužívajícího ujednání nucen zrušit smlouvu v plném rozsahu, čímž by spotřebitele vystavil zvláště nepříznivým důsledkům, které by ho penalizovaly [v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 21. ledna 2015, Unicaja Banco a Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 a C-487/13, EU:C:2015:21, bod 33, jakož i citovaná judikatura, a ze dne 12. ledna 2023, D. V. (Odměna advokáta – Princip hodinové sazby), C-395/21, EU:C:2023:14, bod 60].
- 88 V projednávané věci předkládající soud takovou možnost vyloučil, neboť neplatnost dotčených smluv by nebyla na újmu spotřebitelů, kteří je uzavřeli.
- 89 Je třeba rovněž připomenout, že ustanovení směrnice 93/13 brání tomu, aby ujednání považované za zneužívající bylo zčásti zachováno odstraněním prvků, které je činí zneužívajícím, kdyby takové odstranění vedlo ke změně obsahu tohoto ujednání s dopadem na jeho podstatu (rozsudek ze dne 29. dubna 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, bod 70 a citovaná judikatura).

- 90 Tak tomu však není v případě, kdy zneužívající prvek ujednání spočívá ve smluvním závazku odlišném od ostatních ustanovení, které by mohlo být předmětem individualizovaného přezkumu jeho zneužívající povahy (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 29. dubna 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, bod 71), přičemž ustanovení, které stanoví takový závazek, lze považovat za oddělitelné od ostatních ustanovení dotyčného ujednání.
- 91 Směrnice 93/13 totiž nevyžaduje, aby kromě ujednání prohlášeného za zneužívající vyloučil vnitrostátní soud ta ujednání, která nebyla jako zneužívající kvalifikována, neboť cílem sledovaným normotvůrcem v rámci této směrnice je ochrana spotřebitele a nastolení rovnováhy mezi smluvními stranami vyloučením použití ujednání považovaných za zneužívající a zároveň v zásadě ponechání ostatních ujednání dotčené smlouvy v platnosti (rozsudek ze dne 29. dubna 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, bod 72 a citovaná judikatura). Tento závěr platí rovněž pro různá ustanovení téhož ujednání, pokud odstranění zneužívajícího ustanovení nenarušuje samotnou podstatu tohoto ujednání.
- 92 V projednávané věci z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že jediné ujednání, které upravuje všechny podmínky splácení dotčených úvěrů, jako jsou částky, které mají být zaplacený, a jednotlivé splátky, obsahuje rovněž ustanovení týkající se konkrétních podmínek, za kterých mají být tyto platby provedeny, a sice v místě bydliště dlužníka do rukou zástupce věřitele.
- 93 S výhradou posouzení, které přísluší předkládajícímu soudu s ohledem na všechny okolnosti, které se týkají dotčených smluv a příslušných ustanovení vnitrostátního práva, se jeví, že ustanovení, které určuje konkrétní podmínky plnění platebního závazku spotřebitele, představuje smluvní závazek odlišný od ostatních ustanovení takového jediného ujednání, jako je ujednání popsáné v předchozím bodě tohoto rozsudku, a má akcesorickou povahu ve vztahu k takovým prvkům smlouvy, které vymezují podstatu tohoto ujednání, jako jsou prvky týkající se určení částek, které mají být zaplacený, a lhůt, v nichž mají být tyto platby provedeny. Kromě toho zrušení tohoto ustanovení nemůže podle všeho ovlivnit samotnou podstatu dotyčného ujednání, jelikož spotřebitel je nadále povinen splnit svou povinnost vrácení v souladu s ostatními podmínkami, které toto ujednání stanoví, tím, že zvolí jakýkoli způsob platby z těch, které jsou přípustné podle vnitrostátního práva.
- 94 Konečně je třeba dodat, že důsledkem soudního rozhodnutí o zneužívající povaze ujednání nebo případně prvku smluvního ujednání, na které se vztahuje směrnice 93/13, musí být tudíž v zásadě obnovení právní a faktické situace spotřebitele, ve které by se nacházel, kdyby toto ujednání nebo tento prvek nebyl sjednán [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 15. června 2023, Bank M. (Důsledky zrušení smlouvy), C-520/21, EU:C:2023:478, bod 57 a citovaná judikatura]. Dodržování zásady efektivity tedy v zásadě závisí na přijetí opatření umožňujících obnovení této situace.
- 95 Dále pak nelze mít za to, že opatření, která představují konkrétní provedení zákazu zneužívajících ujednání, odporují zásadě právní jistoty [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 15. června 2023, Bank M. (Důsledky zrušení smlouvy), C-520/21, EU:C:2023:478, bod 72]. S výhradou použití určitých vnitrostátních procesních pravidel, zejména těch, která příznávají soudnímu rozhodnutí účinky překážky věci pravomocně rozsouzené, nemůže totiž tato zásada zasahovat do podstaty práva nebýt vázán ujednáním považovaným za zneužívající, které pro spotřebitele vyplývá z čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 21. prosince 2016, Gutiérrez Naranjo a další, C-154/15, C-307/15 a C-308/15, EU:C:2016:980, body 67, 68, a 71).

- 96 S ohledem na všechny výše uvedené úvahy je třeba na třetí otázku odpovědět tak, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 musí být ve světle zásad efektivity, proporcionality a právní jistoty vykládán v tom smyslu, že nebrání tomu, aby smlouva o úvěru uzavřená mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem byla prohlášena za neplatnou v případě, kdy je konstatováno, že zneužívající je pouze ujednání této smlouvy, které stanoví konkrétní podmínky úhrady částek splatných v pravidelných splátkách, a že uvedená smlouva nemůže nadále existovat bez tohoto ujednání. Pokud však ujednání obsahuje ustanovení oddělitelné od ostatních ustanovení tohoto ujednání, které může být předmětem individualizovaného přezkumu jeho zneužívající povahy, jehož zrušení by umožnilo obnovit skutečnou rovnováhu mezi smluvními stranami, aniž by byla dotčena podstata dotyčné smlouvy, toto ustanovení vykládané ve světle těchto zásad neznamená, že uvedené ujednání, či dokonce tato smlouva, bude prohlášeno za neplatné jako celek.

K nákladům řízení

- 97 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (čtvrtý senát) rozhodl takto:

- 1) **Článek 3 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách**

musí být vykládán v tom smyslu, že

není-li na základě čl. 4 odst. 2 této směrnice ve spojení s jejím článkem 8 vyloučeno posouzení případné zneužívající povahy ujednání týkajícího se neúrokových nákladů vyplývajících z úvěrové smlouvy uzavřené mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem, lze zneužívající povahu takového ujednání konstatovat s ohledem na skutečnost, že podle tohoto ujednání je tento spotřebitel povinen platit poplatek nebo provizi ve výši, která je zjevně nepřiměřená ve vztahu ke službě poskytované jako protiplnění.

- 2) **Článek 7 odst. 1 směrnice 93/13**

musí být ve světle zásady efektivity vykládán v tom smyslu, že

brání vnitrostátní právní úpravě, jak je vykládána v judikatuře, která k tomu, aby bylo vyhověno žalobě spotřebitele na určení neúčinnosti zneužívajícího ujednání obsaženého ve smlouvě uzavřené s prodávajícím nebo poskytovatelem, vyžaduje, aby byl prokázán právní zájem na podání žaloby, přičemž se má za to, že takový zájem neexistuje, pokud má tento spotřebitel k dispozici žalobu na vydání bezdůvodného obohacení nebo pokud může uplatnit tuto neúčinnost v rámci své obrany proti vzájemné žalobě na splnění závazku podané proti němu tímto prodávajícím nebo poskytovatelem na základě tohoto ujednání.

- 3) **Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13**

musí být ve světle zásad efektivity, proporcionality a právní jistoty vykládán v tom smyslu, že

nebrání tomu, aby smlouva o úvěru uzavřená mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem byla prohlášena za neplatnou v případě, kdy je konstatováno, že zneužívající je pouze ujednání této smlouvy, které stanoví konkrétní podmínky úhrady částek splatných v pravidelných splátkách, a že uvedená smlouva nemůže nadále existovat bez tohoto ujednání. Pokud však ujednání obsahuje ustanovení oddělitelné od ostatních ustanovení tohoto ujednání, které může být předmětem individualizovaného přezkumu jeho zneužívající povahy, jehož zrušení by umožnilo obnovit skutečnou rovnováhu mezi smluvními stranami, aniž by byla dotčena podstata dotyčné smlouvy, toto ustanovení vykládané ve světle těchto zásad neznamená, že uvedené ujednání, či dokonce tato smlouva, bude prohlášeno za neplatné jako celek.

Podpisy